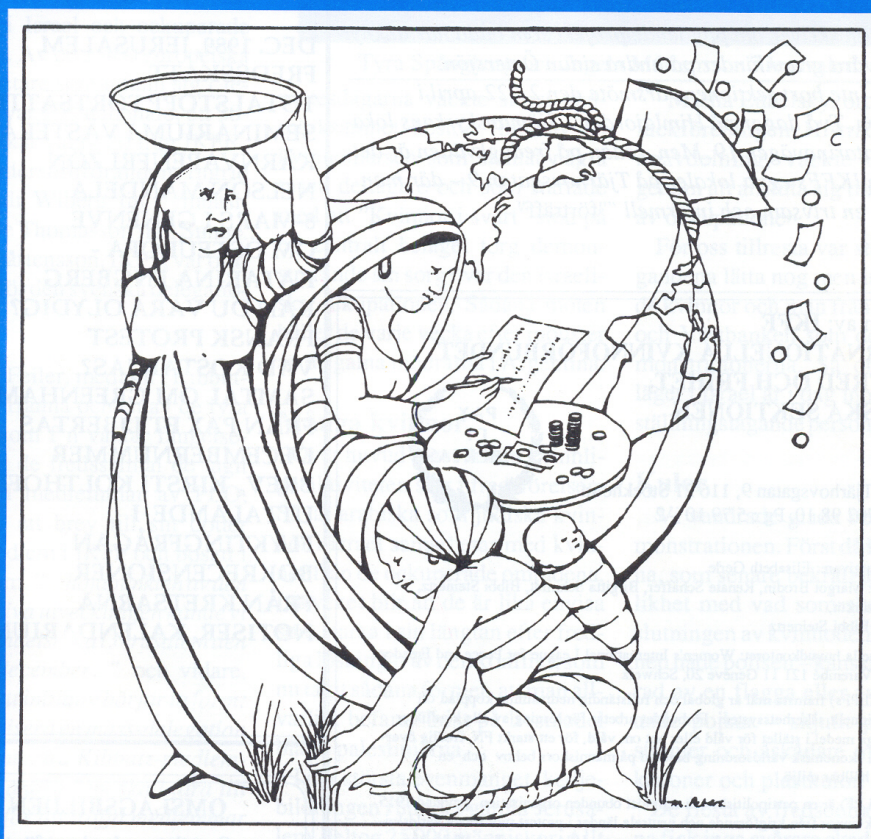
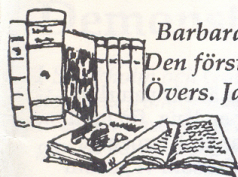

FRED. FRIHET

NR 1
MARS 1990
ÅRGÅNG 64

Barbara Tuchman
Den första saluten!
Övers. Jan Wahlén
Atlantis
1989

Krigskildringar är kanske inte det första som Fred och Frihet skulle ge lästips om. Men när det gäller Barbara Tuchmans verk får vi två viktiga ting: det vetenskapliga synsättet och kvinnans.

Tuchman var historiker och föreläskad i sitt ämne. Hon ansåg att vi borde kunna vår historia och lära av den. Hur kunde hon se så hoppfullt på världen och människorna, när hon visste så mycket om de eviga följeslagarna, de meningslösa krigen, och om hur vansinnigt och nyckfullt de startade och styrdes? En av hennes böcker hette Därskapens vägar (1985). Dess skarpa analyser och dystra insikter skulle läsaren knappast klara utan Tuchmans optimism trots allt och hennes muntra, trevliga stil.

En egenhet hos Barbara Tuchman är att hon ser så livliga samband mellan de stora utvecklingslinjerna och de enskilda händelserna. Hon skulle aldrig säga att första världskriget startade med skotten i Sarajevo, eller det andra med de iscensatta skenanfallen på Hitlertyskland. Hon ser alltid trådarna längre bakåt.

Den första saluten handlar om de amerikanska koloniernas frihetsskrig. Titelns salut avlossades 1776, men ingalunda får vi några decenniers bakgrund till amerikanska självständighetsdeklarationen 1786. Det första kapitlet handlar om Holland på 1500- och 1600-talen och senare. Men för att havens och sjökrigföringens och stormakternas betydelse tydligare skall framträda förs vi också en vända genom medeltiden! Tuchman älskade sin historia och hade ett nästan encyklopediskt vetande. Hon tyckte om att skriva och beskriva, och hon gjorde det fenomenalt medryckande.

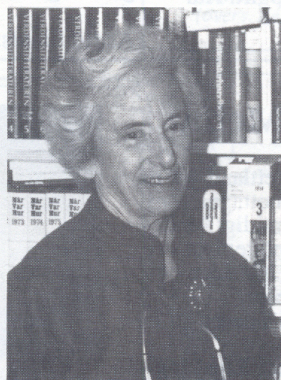
Men hon var kvinna och såg med en kvinnas ögon. Hierarkier och makt imponerade inte på henne, inte vackra parader, guldgaloner, ordning. Hon ser hela tiden till dem som får betala priset, manskap, civilbefolkning och enstaka

få befälhavare som gick emot rigida order för att rädda sina soldaters liv, och bestraffades för detta.

En nyckel till Tuchmans historiesyn heter makt. För maktutövning krävs ofta människans sämsta egenskaper. Makt skulle i Platons idealsamhälle kunna användas väl, men det (miss)brukas enligt regeln: den starke slår den svage. Det är alltså mycket mer än historiska fakta och händelser vi får ur hennes böcker. De allmänna reflektionerna om människans levnad och samlevnad, om samhällets och staters överlevnad hör hemma i de kulturhistoriska tankelinjerna.

Barbara Tuchman avled 1989, men vi kan glädja oss åt sex tjocka böcker av henne på svenska i fina översättningar. Verk med så fullmatad visdom borde användas i alla de framväxande kurser för personal, i stället för oljiga och ytliga beteendeskrifter.

Britt Dahlström

Barbara Tuchman 1981

Elisabeth Tamm
på Fogelstad
Hjördis Levin,
Symposion
1989

För pionjärvinnorna var freden, jorden och kvinnosaken förbundna. De arbetade lika ivrigt i fredsföreningar som för kvinnans rättigheter. Den första man tänker på i sammanhanget är ju Elin Wägner. Hon hörde till den berömda Fogelstagruppern, där läkarna Ada Nilsson och Andrea Andreen in-

gick, liksom pedagogen Honorine Hermelin. Den första kvinnan i riksdagens första kammare, Kerstin Hesselgren, räknades även dit.

Samt – inte minst Elisabeth Tamm, patron på Fogelstad. Boken om henne påminner oss om ett stycke unik kvinnohistoria. Innan Elisabeth Tamm (1880-1958) hade fyllt 25 år dog hennes far och hon övertog skötseln av det stora gods- et med sina bortåt 300 anställda. Hon engagerade sig i politiken på alla nivåer, i kommun och landsting och blev invald i riksdagen 1921. Men hon var en självtänkare och fick svårt att fördrå partipiskan.

Kvinnosaken befrämjade hon på många sätt. Hon stödde den legendariska tidningen Tidevarvet (1923-1936) bland annat genom att betala Wagners redaktörslön. När strax därpå den kvinnliga medborgarskolan på Fogelstad blev verklighet, ställde hon lokaler och gårdens resurser till förfogande. Hermelin utsågs till rektor. Landets mest ansedda kvinnor inbjöds hålla föredrag, precis som de rekryterats till Tidevarvet.

Fogelstad betydde demokratiska tankar omsatta i handling. Dit fick kvinnor från alla samhällsklasser komma. Utbildade kvinnor berättade från sina områden; arbetarkvinnorna fick delge sina livserfarenheter. Utbyte och ömsesidighet gällde.

Elisabeth Tamms barndom var inte lätt. Och den senare handlingskraftiga patronrollen dolde mycket, som få fick inblick i. Av fadern hade hon lärt jordbruk. Förhållandet till modern var inte gott, ej heller föräldrarnas äktenskap. Tamm gifte sig aldrig. Arbetsbördan var stor, förpliktelserna många, sjukperioderna återkommande.

Levins bok är ingen biografi, men en första skiss till en högintressant kvinnohistoria. Tamms fredstal i riksdagen har giltighet än i dag. Hon skapade sig en ställning i samhället i en tid då kvinnor saknade förebilder. Fogelstagruppern drevs av en hängivenhet för saken och stöddes av kvinnors lojalitet. De oundvikliga komplikationerna antyds av Levin på ett fint sätt.

Britt Dahlström